

Hérakleitos v Papyru Derveni

Český a řecký text s poznámkami

Významná část komentáře z Papyru Derveni asi pracuje s raně klasickým komentářem k Hérakleitovi. Obsahuje tedy četné narážky na Hérakleita, parafráze jeho textu a v některých případech i přímé citáty. Zde uvádíme širší kontext papyru, zatímco v edici Hérakleita se omezujeme na jednotlivé řádky textu.

Sloupce Papyru Derveni, které obsahují možné citáty nebo parafráze Hérakleita:

- IV - citát verze B 3 (= B 3a) a verze B 94, v souvislém čtení
- V - parafráze (hlavně B 27)
- VI - náš návrh na nový zlomek
- IX - referát a možná parafráze
- XI - návrh R. Janka na nový zlomek
- XX - náš návrh na nový zlomek
- část XXII - parafráze

Poznámky ke značení textu:

Řádkování odpovídá řádkům papyru.

Čárka na levém okraji __ odpovídá značce na papyru, která uvozuje citát („Orfea“, Hérakleita) nebo někdy i jiný předěl textu.

Slova v apostrofech jsou citáty z orfické básně.

Hranaté závorky [] značí rekonstruovaný text nebo nečitelné místo, tedy jinak než v edici Hérakleita.

Kulaté závorky () označují nutné překladatelské doplňky.

Text, který považujeme za citát Hérakleita, je odsazen řádkováním.

Tato pracovní verze je zatímčím výsledkem společné práce více lidí; řecký text a překlad hlavně Vojtěch Hladký, toto sestavení:

Zdeněk Kratochvíl, 2009

Papyrus Derveni, col. IV, 2-13 (citát Hérakleita: řádky 7-9)

2 ten, kdo odstr[...], co lež[í] (v cestě) v]ydat
 spíše ne[ž] zraňuje [] osudu se toti[ž]
 nedovoluj[em] zm]ocnit. Zdalipak nemá řád[.....] kosmos?
 5 stejným [způsob]em Hérakleitos [], že to, co je společné,
 __ pře[vra]cí to, co je vlast[n]í. Ten, který říká věci podobné [posvátné] řeči [pravil]:

7 Slun[ce ...]. co do přirozenosti z šíře lids[ké] stopy [(B 3a)
 nepřekračuje [hranic]e. Kdyby tot[iž] vystoupil]o [o něco]
 [ze] s[vé ší]řky, Eríny[e] je vyhledaj[í, pomocnice Spravedlnosti].¹

10 pře]stoupení dělá []... .[]
] spravedlnosti []
] měsíce urč[e] [ného ...]

2 ó κείμ[ενα] μεταθ[ε]]κδοῦναι
 μάλλ[ον ἢ]² σίνεταί [].³ τῆς τύχης γὰ[ρ]
 οὐκ εἶ[α λά]μβανειν. ἄρ' οὐ τα[.....].⁴ δε⁴ κόσμος
 5 κατὰ [ταύτ]ᾶ Ἡρακλετος μ.[]⁵ τὰ κοινὰ
 __ κατ[αστρέ]φει τὰ ἰδ[ι]α: ὅσπερ ἴκελα [ίερῶι] λόγῳ⁶ λέγων [έφη].

7 ἥλι[ος ...].ου⁷ κατὰ φύσιν ἀνθρω[πηίου] εὔρος ποδός [(B 3a)
 τοῦ[ς οὔρου]ς⁹ οὐχ ὑπερβάλλων· εἰ γὰ[ρ] τι εὔ]ρους ἐ[ωυτοῦ]¹⁰
 [έ]κ[βή]σεται,¹¹ Ἐρινύ[ε]ς νιν ἐξευρήσου[σι, Δίκης ἐπίκουροι].

10 ὑπερ]βατὸν¹² ποῆι κ[]
]αι θυο.[¹³
]α δίκης []

¹ Hérakleitos B 3 + B 94.

² Betegh, Bernabé (Tsants.); KPT: ἄ]

³ KPT, Bernabé: τὰ, Betegh: παρ]ᾶ

⁴ KPT, Betegh: τά[ξιν ἔχει ἐκ τῶ]νδε, Bernabé: τά[σσεται διὰ τῶ]νδε (Janko)

⁵ KPT: μα[ρτυρόμενος], Bernabé: με[γάλα νομίζων]

⁶ Bernabé (app. cr.); Betegh, Bernabé (Sider): [ίερῶ]λόγῳ, KPT: [ἀστρο]λόγῳ

⁷ Bernabé (Tsants.): [έωυ]τοῦ

⁸ KPT, Betegh, Bernabé: [έστ]ι

⁹ Betegh, Bernabé (Tsantsanoglou); KPT: τὸ μ[έγεθο]ς, Betegh, Bernabé: τοῦ[ς οὔρου]ς (Tsantsanoglou)

¹⁰ Bernabé (Tsants.-Paráss.), KPT: εἰκ[ότας οὔ]ρους ε[ύρους]

¹¹ Betegh, Bernabé; KPT: [έοῦ·εἰ δέ μ]η'

¹² KPT: [ὅπως δέ μηδὲν ὑπερ]βατὸν

¹³ Bernabé (Lebedev): θύρ]σι

] μηνὶ τακ[τῶι

Předpokládáme, že text řádků 7-9 představuje souvislý a snad i původnější pramen pro čtení Hérakleitových zlomů B 3, B 94.

Paralely:

2

Pseudo-Hérakleitos, *Epist.* 1, 6-7:

ἄπερ ἐστὶν ἐν θειοτάτῃ κείμενα κινήσει.

To co podléhá nejbožštějšímu pohybu.

5-6

Hérakleitos, B 2:

διὸ δεῖ ἔπεσθαι τῷ ξυνοῶ· τοῦ λόγου δέοντος ξυνοῦ ζώουσιν οἱ πολλοὶ ὡς ἰδίαν ἔχοντες φρόνησιν.

Proto je třeba následovat to *společné*. Ačkoliv *společná* řeč zavazuje, žijí běžní lidé tak, jako kdyby měli svůj *vlastní* rozum.

- B 89:

τοῖς ἐγρηγορόσιν ἓνα καὶ κοινὸν κόσμον εἶναι, τῶν δὲ κοιμωμένων ἕκαστον εἰς ἴδιον ἀναστρέφεισθαι.

Probuzeným je svět jeden a *společný*, avšak každý ze spících se *obrací k vlastnímu*.

7-9

Pseudo-Hérakleitos, *Epist.* 9, 21-25:

πολλὰὶ Δίκης Ἐρινύες, ἁμαρτημάτων φύλακες. Ἡσίόδος ἐψεύσατο τρεῖς μυριάδας εἰπών· ὀλίγαι εἰσὶν, οὐκ ἀρκοῦσι κακία κόσμου· πολὺ ἐστὶν πονηρία. ἐμοὶ δὲ πολῖται θεοί, θεοῖς ξυνοικῶν δι' ἀρετῆς οἶδα ἥλιον ὅπόσος ἐστί, πονηροὶ δὲ οὐδ' ὅτι εἰσὶν.

Je mnoho Erínyí (sloužících) Spravedlnosti, strážkyní provinění. Hésiodos lhal, když řekl, že jich je třikrát deset tisíc. Je jich málo, nestačí zlu světa – špatnosti je mnoho. Mými spoluobčany jsou bohové, jelikož díky své spravedlnosti bydlím spolu s bohy, vím, jak velké je Slunce, avšak špatní (nevědí), ani co (Slunce) je.

Viz B 100.

Papyrus Derveni, col. V, 2-14 (parafráze Hérakleita)

nech[á ...] si věšti[t]
 nechá[v]ají si věšti[t]
 pro ně přicházíme [do věš]tírny, abychom se ze[p]ta[li]
 5 [kv]ůli věštným výrokům,¹⁴ zda je sprave[...]
 hrůzy v Hádu. Proč nevěří? Nero[zumějí s]nům
 ani žádn[é] z jiných věcí, pomocí jakých
 příkladů¹⁵ by u[v]věřili? [Neboť] jsou vinou
 a také slas[t]í přemožen[i], [ne]pozn[áv]ají
 10 [ani] nevěří. Nevíra a nezna[lost je totéž. Neboť jestliže
 [nepo]znávají, a[n]i neroz[um]ějí, není možné, jak]
 [by uvěřil]i i když vi[dí
]nevíru[
] zdá se [...]

χρη[σθη]ριαζομ[ε].οι.ει[
 χρησ[τη]ριαζον[ται].[.]......[.]ι
 αὐτοῖς πάριμεν.[εἰς τὸ μα]ντειῖον ἐπερ[ω]τήσ[οντες],
 5 τῶν μαντευομένων. [ἔν]εκεν εἰ θεμι[...].ηδα[
 ἐν.¹⁶ Αἶδου δεινά.¹⁷ τί ἀπιστοῦσι; οὐ γινώσκοντες τὰ ἐ]νύπνια
 οὐδὲ τῶν ἄλλων πραγμάτων ἕκαστ[ον], διὰ ποίων ἂν
 παραδειγμάτων π[ι]στεύειν; ὑπό [τε γὰρ]¹⁸ ἀμαρτ[ί]ης
 καὶ [τ]ῆς ἄλλης ἠδον[ῆ]ς νενικημέν[οι, οὐ] μανθ[ά]νουσιν
 10 [οὐδὲ] πιστεύουσι. ἀ[πι]στίη δὲ κάμα[θίη τὸ αὐτό¹⁹. ἦν γὰρ]
 [μὴ μανθάνωσι μηδ]ὲ γινώ[σ]κωσι, οὐκ ἔστιν ὅπως]
 [πιστεύσου]σιν καὶ ὀρ[ῶντες²⁰
 τ]ῆν ἀπιστί[ην
] φαίνεται[]

Paralely:

Hérakleitos citovaný (někdy částečně) u Kléménta Alexandrijského, *Protreptikos*, 22,1-2, 4:
 (1)

¹⁴ var.: [kv]ůli těm, kdo si nechávají věštit; [kv]ůli těm, kdo věští

¹⁵ var.: důkazů

¹⁶ KPT: ἄρ'

¹⁷ Bernabé (Janko); KPT, Betegh: δεινὰ τί ἀπιστοῦσι;

¹⁸ KPT; Betegh, Bernabé (Burkert): τ[ῆ]ς τε]

¹⁹ Betegh, Barnabé (Janko); KPT: ταὐτόν

²⁰ Bernabé (Janko): ὀρ[ῶντες ἐνύπνια (Janko)

B 27:

ἀνθρώπους μένει τελευτήσαντας (ἀποθανόντας Κλέμης ve *Strómateis*) ἄσσα οὐκ ἔλπονται οὐδὲ δοκέουσιν.

Zemřelým lidem nastávají věci, které nečekají, a které se ani nedomnívají.

(2)

B 14:

τίσι δὴ μαντεύεται Ἡράκλειτος ὁ Ἐφέσιος; νυκτιπόλοις, μάγοις, βákχοις, λήναις, μύσταις· τούτοις ἀπειλεῖ τὰ μετὰ θάνατον, τούτοις μαντεύεται τὸ πῦρ· τὰ [γὰρ] νομιζόμενα κατ' ἀνθρώπους μυστήρια ἀνιερωστὶ μοῦνται.

Komu věští Hérakleitos z Efesu? Tulákům noci: *mágum*, bakchům, lénám, *mystum*; jednům hrozí tím, co bude po smrti, druhým věští oheň. Jsou totiž bezbožně zasvěcováni do mystérií obvyklých u lidí.

(4)

Papyrus Derveni, col. VI, viz dále.

Papyrus Derveni, col. VI, 1-11 (citát Hérakleita: řádek 7/8)

mod]litby a obě[t]i o[bm]ěkcují [duše].

Za[říkání] mágů je [s] to daimony, kteří se oc[itno]u [a brání]
v [cestě], odstranit; daimoni, kteří brán[í v cestě, jsou]
ms[tící du]še. Kvůl[i] tomu [dělají] obě[t]

5 má[go]vé, jakoby spláceli pokutu. Při posvátný[ch]
(obřadech)²¹ obětuji v[od]u a mléko, z nichž také
konají úlitby. Obětuji nespočetné [a]

7/8 mnohopupíkaté koláčky,

neboť i duš[e] jsou [ne]spočetné. Mystové

předtím obětuji Eumenidám stejným [způsobem] jako mágové (daimonům); Eumenidy
10 jsou totiž duše. Kvůl[i] nim [ten, kdo se chyst]á obětovat bohům
p[t]ačí nejprve[] ...

εὐχαὶ καὶ θυσιῖαι μ[ε]ιλί[σ]σοῦσι τὰς ψυχάς,
ἐπι[ω]ιδῆ δ' ἐ μάγων δύν[α]ται δαίμονας ἐμ[ποδῶν]
γι[νο]μένο[υ]ς μεθιστάναι δαίμονες ἐμπο[δῶν δ' εἰσὶ]
ψ[υ]χαὶ τιμωροί²². τὴν θυσιῖαν τούτου ἔνεκεν π[ρο]ιοῦσι[ν]
5 οἱ μά[γο]ι, ὥσπερ εἰ ποιήν. ἀποδιδόντες. τοῖς > δὲ
ἱεροῖς] ἐπισπένδουσιν ὕ[δω]ρ καὶ γάλα, ἐξ ὧν περ καὶ τὰς
χοὰς ποιοῦσι. ἀνάριθμα [κα]ί

7-8 πολυόμφαλα τὰ πόπανα

θύουσιν, ὅτι καὶ αἱ ψυχαὶ ἀν[ά]ριθμοί εἰσι. μύσται

Εὐμενῖσι προθύουσι κ[ατὰ τὰ] αὐτὰ μάγοις· Εὐμενίδες γὰρ
10 ψυχαὶ εἰσιν. ὧν ἔνεκεν τὸν μέλλοντ]α θεοῖς θύειν
ὁ[ρ]νί[θ]ε[ι]ον πρότερον [] .ισποτε[.]ται²³

Proč považujeme zrovna „mnohopupíkaté (polyomfalické, mnohopupkaté) koláčky“ za přímý citát Hérakleita?

Toto slovní spojení totiž mimo Papyrus Derveni potkáváme jenom u Kléménta Alexandrisjkého, a to krátce po jeho citátu Hérakleitova zlomku B 14 o bezbožnosti obvyklého zasvěcování. Křesťan Kléméns a autor komentáře zapsaného na Papyru Derveni

²¹ var.: posvátným (bytostem, věcem)

²² KPT: ψ[υ]χαῖς ἐχθ]ροί.

²³ Bernabé: [χρῆ λύειν σὺν] οἷς ποτε[.]ται

tedy pracovali se stejnou textovou předlohou, kterou byl buď opis Hérakleita nebo spíše raně klasického komentáře k němu, třeba *Potápěče*. (Samotné slovo *popana* znamená kulaté obětní koláčky.)

Kléméns Alexandrijský, Protrepticus 22, 3-4 (bezprostředně po citátu B 14):

(3) Ano, mystéria nejsou než zvyk a prázdná domněnka. Je to taková pietně tradovaná drakova léčka, při níž se s podvrženou zbožností lidé upínají k iniciacím do něčeho, co je veskrze profánní, a k obřadům, na nichž není nic posvátného!²⁴ (4) A takové jsou i ony mystické schrány – je totiž nutno obnažit jejich posvátné předměty a vyslovit nevýslovné. Nejsou to snad sezamové pochoutky, pyramidové koláčky, kulovité koláčky,

mnohopupíkaté koláčky,

zrnka soli a drak, *orgion* Dionýsa Bassara?

(3) Νόμος οὖν καὶ ὑπόληψις κενὴ τὰ μυστήρια καὶ τοῦ δράκοντος ἀπάτη τίς ἐστὶν θρησκευομένη, τὰς ἀμυήτους ὄντως μύσεις καὶ τὰς ἀνοργιάστους τελετὰς εὐσεβείᾳ νόθῳ προστρεπομένων. (4) Οἶαι δὲ καὶ αἰ κίσται μυστικά· δεῖ γὰρ ἀπογυμνῶσαι τὰ ἅγια αὐτῶν καὶ τὰ ἄρρητα ἐξειπεῖν. Οὐ σησαμαῖ ταῦτα καὶ πυραμίδες καὶ τολύπαι καὶ

πόπανα πολυόμφαλα

χόνδροι τε ἀλῶν καὶ δράκων, ὄργιον Διονύσου Βασσάρου;

„Mnohopupíkaté koláčky“ jsou tedy u Kléménta citátem Hérakleita nebo minimálně nějakého starého komentáře k Hérakleitovi. Samy o sobě jsou pouhou roztomilostí, avšak dobře dokládají pramenné souvislosti textu Papyru Derveni.

Další paralely:

Viz Papyrus Derveni col. XX.

Hérakleitos, A 1,7 (F 44A Mouraviev):

καὶ πάντα ψυχῶν εἶναι καὶ δαιμόνων πλήρη
všechno je plné *duší* a *daimonů*

²⁴ Podle Matyáše Havrdy v: Kléméns Alexandrijský, Pobídka Řekům (Praha 2001), s. 60n.

2-3:

Hérakleitos, B 63:

ἐνθα δ' εἶόντι ἐπανίστασθαι καὶ φύλακας γίνεσθαι ἐγερετὶ ζώντων καὶ νεκρῶν

Postavit se tomu, kdo je tady,²⁵ a stát se bdělými strážci živých i mrtvých.

²⁵ var.: Ten, kdo je tady, musí povstat a stát se bdělými strážci ...

Papyrus Derveni col. IX, 1-14 (referát a možná parafráze Hérakleita: řádky 5-9)

- být. Učin[il] tedy, že [,síl]a‘ náleží nejsiln[ě]jšímu
 ja[k]o syn otci. Ti, kdo nerozumě[jí]
 tomu, co se ří[ká], se domnívají, že ‚Zás od svéh[o]
 otce ber[e] sílu [a] daimona‘.
- 5 Kdo tedy rozu[m]í, že oheň, [nakolik] se mísí s jinými
 (věcmi), (je) – prý – znepokojuje a za[bra]ňuje, aby se to, co je, sloučilo dohromady,
 působením (svého) žáru (je) mě[ní,²⁶ na]kolik je dostatečné k tomu,
 že (oheň), (sám) změněný,²⁷ (dále již) nebrán[í] tomu, co je, aby ztuh[lo] dohromady.
 Čehoko[li] se (oheň) dotkne,²⁸ to ovlá[dne], (sám) ov]ládnut,²⁹ se mísí
- 10 s ji[n]ými (věcmi). Tím, že [,vza]l do ruk[ou‘], naznačuje
 jakob[y o]statní [.....]
 [n]ejjistější věci [.....] silně
 (Orfeus) pravil, že ‚Zás‘ [.....] ‚daimona‘
 [j]akoby [.....] silného.

- εἶναῖ· ,τῆ[ν ἀλ]κῆν³⁰ οὖν τοῦ ἰσχυρ[ο]τάτου ἐπόη[σεν]
 εἶναι ὡσ[περ]εἰ παῖδα πατρός. οἱ δὲ οὐ γινώσκον[τες]
 τὰ λεγόμενα δοκοῦσι ,τὸν Ζᾶνα παρὰ τοῦ αὐτο[ῦ]
 πατρὸς [τῆν] ἀλκῆν [τε καὶ] τὸν δαίμονα λαμβά[νειν]‘.
- 5 γινώσκ[ω]ν οὖν τὸ πῦρ ἀτε³¹ μεμειγμένον τοῖς
 ἄλλοις ὅτι ταράσσοι καὶ κ[ωλ]ύοι τὰ ὄντα συνίστασθαι
 διὰ τὴν θάψιν ἐξαλλάσ[σει³² ὅσ]ον τε ἰκανόν ἐστιν
 ἐξαλλαχθὲν μὴ κωλύ[ειν τὰ] ὄντα συμπαγῆνα[ι].
 ὅσα δ’ ἄ[ν] ἀφθῆι ἐπικρα[τεῖται, ἐπικ]ρατηθὲν δὲ μίσγεται
- 10 τοῖς ἄλλ[ο]ις. ὅτι δ’ ,ἐν χεῖρ[εσσιν] ἔλαβ[εν]‘ ἠνίζετο
 ὥσπερ[ο τ]ᾶλλα τὰ π[.....].ομεν[α...]α³³
 [β]εβαιότατα νο..[.....].ν³⁴ ἰσχυρῶς
 ἔφη ,τὸν Ζᾶνα τ.[.....]ν³⁵ δαίμονα‘
 ...

²⁶ var.: působením svého žáru, (Zeus/Orfeus) (oheň) vzdaluje

²⁷ var.: když se (sám) vzdálí

²⁸ var.: cokoli (oheň) zažehne

²⁹ var.: to, co je (ohněm) přemožené, se mísí

³⁰ Betegh, Bernabé; KPT: ἀρχῆν

³¹ KPT: ἀναμειγμένον

³² Betegh, Bernabé: ἐξήλλαξε

³³ KPT, Bernabé: π[ρ]ὶν μὲν ἄδηλα φαινόμενα, ἀλλ’ ἄ

³⁴ KPT, Bernabé: νοηθέντα. αἰνιζόμενος ο]ῦν.

³⁵ KPT, Bernabé: ,τῆ[ν ἀλκῆν] λαβεῖν καὶ τὸ]ν‘

Paralely:**5-10**

Hérakleitos, B 26:

ἄνθρωπος ἐν εὐφρόνῃ φάος ἄπτεται, ἑαυτῷ ἀποθανών, ἀποσβεσθεὶς ὄψεις· ζῶν δὲ ἄπτεται τεθνεῶτος εὐδων, ἀποσβεσθεὶς ὄψεις· ἐγρηγορῶς ἄπτεται εὐδοντος.
Člověk si v noci *zapaluje* světlo – jsa sobě mrtvý, má vyhaslý zrak; živý se *dotýká* mrtvého, když spí, má vyhaslý zrak; probuzený se *dotýká* spícího.

- B 30:

κόσμον, τὸν αὐτὸν ἀπάντων, οὔτε τις θεῶν οὔτε ἀνθρώπων ἐποίησεν, ἀλλ' ἦν αἰεὶ καὶ ἔστιν καὶ ἔσται πῦρ αἰεὶζῶν ἀπτόμενον μέτρα καὶ ἀποσβεσσόμενον μέτρα.

Svět, stejný pro všechny, neutvořil žádný z bohů ani z lidí - ale byl vždy a je a bude - vždyživý *oheň*, *vzněcující se* s ohledem na <svoje> míry a pohasínající s ohledem na <svoje> míry.

- B 67:

ὁ θεός· ἡμέρη εὐφρόνη, χειμῶν θέρος, πόλεμος εἰρήνη, κόρος λίμος [τὰναντία ἅπαντα· οὗτος ὁ νοῦς,] ἀλλοιοῦται δὲ ὄκωσπερ <πῦρ> ὅποταν συμμιγῆ θυώμασιν, ὀνομάζεται καθ' ἡδονὴν ἐκάστου.

Bůh: den noc, zima léto, zápas mír, nasycení hlad. [Veškeré protiklady: Tato Mysl]

Proměňuje se právě tak, jako <*oheň*>, když se *smísí* s kadidly, nazývá se podle vůně každého z nich.

- A 5/5 (= Kahn XLIII B) Simplicios, In Aristotelis Physicorum libros commentaria 23, 38 (Vol. IX, p. 24. 4-8 Diels) = Theophrastos, Physicorum opiniones fr. 1, D. 475:

Hérakleitos totiž říká, že všechny věci jsou směna ohně a že je i nějaké pořadí a vymezený čas proměny světa podle jakési osudové nutnosti. Je zřejmé, že téhož názoru byli i ti, kteří spatřili rození živých bytostí, řemeslné dovednosti nebo vaření a to, jak se postup i změna všech věcí děje teplem.

Πυρὸς γὰρ ἀμοιβὴν εἶναι φησὶν Ἡράκλειτος πάντα. καὶ τάξιν τινὰ καὶ χρόνον ὠρισμένον τῆς τοῦ κόσμου μεταβολῆς κατὰ τινὰ εἰμαρμένην. καὶ δῆλον ὅτι καὶ οὔτοι τὸ ζωογόνον καὶ δημιουργικὸν καὶ πεπτικὸν καὶ διὰ πάντων χωροῦν καὶ πάντων ἀλλοιωτικὸν τῆς θερμότητος θεασάμενοι ταύτην ἔσχον τὴν δόξαν·

- A 16/1,130:

ὄνπερ οὖν τρόπον οἱ ἄνθρακες πλησιάσαντες τῷ πυρὶ κατ' ἀλλοίωσιν διάπυροι γίνονται, χωρισθέντες δὲ σβέννυνται

Má se to s tím podobně, jako když se uhlíky přiblíží k ohni a rozzhávají se svou *proměnou*, zatímco když se oddělí od ohně, hasnou.

7

Hérakleitos, A 1,10:

λαμπροτάτην δὲ εἶναι τὴν τοῦ ἡλίου φλόγα καὶ θερμοτάτην. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα ἄστρα πλεῖον ἀπέχειν ἀπὸ γῆς καὶ διὰ τοῦτο ἦττον λάμπειν καὶ θάλλειν, τὴν δὲ σελήνην προσγειωτέραν οὖσαν μὴ διὰ τοῦ καθαροῦ φέρεσθαι τόπου. τὸν μέντοι ἥλιον ἐν διαυγεῖ καὶ ἀμιγεῖ κινεῖσθαι καὶ σύμμετρον ἀφ' ἡμῶν ἔχειν διάστημα· Nejjasnější a nejteplejší je plamen Slunce; ostatní hvězdy jsou totiž více vzdáleny od Země, a proto méně září a *hřejí*; zatímco Luna, která je bližší Zemi, se nenese čistým prostorem. Slunce se ovšem pohybuje v místě průzračném a nesmíšeném, jeho vzdálenost od nás je uměřená, proto více hřeje a také svítí.

8

Anaxagorás, B 16:

ἀπὸ τουτέων ἀποκρινομένων συμπήγνυται γῆ.
Z toho, co se vyloučilo, *tuhne dohromady* země.

Papyrus Derveni, col. XI, 5-9 (citát Hérakleita: řádky 8-9)

Noci. (Orfeus) říká], že (Noc) ,věštila z a[dyt]a´ ,
neboť vy[slovu]je názor, že ,adyton´ je hlubina
noci; nezapadá (dýnei) to[tiž] jako světlo, nýbrž se jí,
jež (sama) se[tr]vává v témže (místě či stavu), zmocňuje záře.
5 „Věštit/poskytovat“³⁶ a „podpořit“ [zna]mená totéž.
Je třeba uvažovat, k čemu se vztahu[je] „podpořit“
___ a „poskytovat/věštit“.

8 Protože si mys[lí], že tento bůh věští, [při]cházejí,
aby se zeptali, co mají dělat.

[Po tomto] (verši) (Orfeus) říká:
10 [(,Noc)] věštila vše, co [bylo] spr[avedlivé], aby slyšel.´
[....] ukázal, že [
[.....]i mimo to, co je, .[
[.....] (je) možné [

5 ,χοῦσαι´ δὲ καὶ ἀρκέσαι ταῦτὸ [δύ]νεται.
σκεῦασθαι δὲ χοῦ ἐφ’ ὧι κεῖτα[i τὸ] ἀρκέσαι
___ καὶ τὸ ,χοῦσαι´.

8 ,χρᾶν τόνδε τὸν θεὸν νομίζοντ[ες] ἔρχονται
πευσόμενοι ἄσσα ποῶσι´

τὰ δ’ [ἐπὶ τούτ]ω³⁷ λέγει·
10 οὐδέποτε, μα[κρὸν δέ· ,νιφό]εντα´ δὲ φήσας εἶναι
τῆι [δ]υνάμει ε[]³⁸ νιφετώδει.
[....] νιφετω[δ] λευκόν ε[³⁹
[....] λαμπ[ρ] , πολὺν δ’ α[...].⁴⁰

Paralely:**2-4**

Hérakleitos, B 16:

³⁶ tj.: poskytovat, co je třeba, mj. věštby

³⁷ KPT, Betegh; Bernabé: τάδ’ [ἐν ἔχομέν]ωι

³⁸ KPT: ε[ικάζει χρόνον τῶ]ι, Bernabé: ε[ικάζει αὐτὸν ὄρε]ι

³⁹ KPT, Bernabé: [τὸ δὲ] νιφετώ[δες ψυχρὸν τε καὶ λ]ευκὸν ἐ[στι].

⁴⁰ KPT, Bernabé: ἀ[έρ]α

τὸ μὴ δύνόν ποτε πῶς ἄν τις λάθοι;

Jak by se mohl někdo skrýt tomu, co *nikdy nezapadá*?

- Xenofanés, B 26:

αἰεὶ δ' ἐν ταύτῳ μίμνει κινούμενος οὐδέν / οὐδὲ μετέρχεσθαί μιν ἐπιπρέπει
ἄλλοτε ἄλλῃ.

Vždy *setrnává* v *témže*, nijak se nepohybuje, / ani není možné, aby přecházel jednou tam,
podruhé onam.

- Parmenidés, B 8.29-30:

ταυτόν τ' ἐν ταύτῳ τε μένον καθ' ἑαυτό τε κεῖται / χούτως ἔμπεδον αὖθι μένει
Setrnává týž v *témže* a o sobě leží, / tak tam pevně *setrnává*.

8-10

Hérakleitos, B 93:

ὁ ἄναξ, οὗ τὸ μαντεῖόν ἐστι τὸ ἐν Δελφοῖς, οὔτε λέγει οὔτε κρύπτει ἀλλὰ
σημαίνει.

Vládce, jehož věštírna je v Delfách: ani nemluví, ani neskrývá, nýbrž dává znamení.

- B 92:

Σίβυλλα δὲ μαινομένῳ στόματι [καθ' Ἡράκλειτον] ἀγέλαστα καὶ ἀκαλλώπιστα
καὶ ἀμύριστα φθεγγομένη χιλίων ἐτῶν ἐξικνεῖται τῇ φωνῇ διὰ τὸν θεόν.

Když Sibylla šílejícími ústy vykřikuje výroky, jež [podle Hérakleita] nejsou k smíchu, nejsou
lívivé, ani příjemné, působením boha dosahuje hlasem tisíce let.

- Hérakleitos u Klémenta Alexandrijského, *Strómateis*, I 70,3:

Ἡράκλειτος γὰρ οὐκ ἀνθρωπίνως φησίν, ἀλλὰ σὺν θεῷ <τὸ> μέλλον Σιβύλλη
πεφάνθαι.

Hérakleitos totiž tvrdí, že budoucnost nebyla Sibyllou zjevena lidsky, ale společně s bohem.

Papyrus Derveni, col. XX, 1-15 (citát Hérakleita: řádky 11-13)

1 (ti) z lidí, kteří vykonali obřady [ve] městech, uviděli [pos]vátné věci,
méně se podivují, že nerozumí. Není totiž možné
uslyšet a současně poznat to, co je řečeno. Ti, kteří (doufají získat poznání) od toho,
kdo si z posvátných věcí dělá řemeslo, jsou hodni podivu
5 a poli[t]ování. – Podivu, neboť ačkoli se před tím, než vykonají obřady,
domnívají, že budou vědět, po té, co vykonali obřady,
odcházejí dříve, než nabyli vědění, a dále se neptají, jakoby
(už) věděli něco z věcí, které uviděli nebo uslyšeli nebo poznali. [Po]litování pak
protože nestačí, že předem utratili poplatek (za obřady), ale
10 __ navíc odcházejí zbaveni i svého názoru.⁴¹

Dříve, než vykonají obřady s [po]svátnými věcmi, douf[aj]í, že budou vědět,
když vy[konali obř]ady, odcházejí zbaveni i nadě[je].

__ [] [...] řeč ..[...] .[.]

15 [] své [m]atce
] sestř[] zvěděl

1 ἀνθρώπων ἐν πόλεσιν ἐπιτελέσαντες [τὰ ἱερά] εἶδον,
ἔλασσον σφας θαυμάζω μὴ γινώσκειν· οὐ γὰρ οἶόν τε
ἀκοῦσαι ὁμοῦ καὶ μαθεῖν τὰ λεγόμενα. ὅσοι δὲ παρὰ τοῦ
τέχνην ποιουμένου τὰ ἱερά, οὗτοι ἄξιοι θαυμάζεσθαι
5 καὶ οἴκτε[ί]ρεσθαι· θαυμάζεσθαι μὲν ὅτι δοκοῦντες
πρότερον ἢ ἐπιτελέσαι εἰδήσειν, ἀπέρχονται ἐπι-
τελέσαντες πρὶν εἰδέναι οὐδ' ἐπανερόμενοι ὥσπερ
ὡς εἰδότες τι ὦν⁴² εἶδον ἢ ἤκουσαν ἢ ἔμαθον· [οἴ]κτε<ί>ρεσθαι δὲ
ὅτι οὐκ ἀρκεῖ σφιν τὴν δαπάνην προαηλωσθαι, ἀλλὰ
10 __ καὶ τῆς γνώμης στερόμενοι προσαπέρχονται.⁴³

πρὶν μὲν τὰ [ἱερά] ἐπιτελέσαι ἐλπίζον[τε]ς εἰδήσειν,
ἐπι[τελέσ]αντ[ες] δὲ στερηθέντες κα[ὶ τῆς] ἐλπ[ί]δος ἀπέρχονται.

__ τ.[]·υοντ[...]⁴⁴ λογος ..[...]ται[...].να⁴⁵

.[]·ι τῆι ἑαυτοῦ ο..[μ]ητροῖ μὲν

⁴¹ srv. XI.2, XXIII.7

⁴² Betegh, Bernabé (ZPE); KPT: τέων

⁴³ Betegh (ZPE); KPT, Barnabé: πρὸς ἀπέρχονται

⁴⁴ Barnabé:].υόντ[ων ὁ]

⁴⁵ Barnabé (Janko): φά[νε]ται τ[ὸν Zā]να

15

] δ' ἀδελφῆ[⁴⁶

]ως εἶδε

Paralely:

Viz Papyrus Derveni col. VI.

Hérakleitos B 14.

7-8Hérakleitos, B 17⁴⁷:

οὐ [γὰρ] φρονέουσι τοιαῦτα πολλοί, ὁκοίοις ἐγκυρέουσιν, οὐδὲ μαθόντες
γινώσκουσιν, ἑωυτοῖσι δὲ δοκέουσι.

Běžní lidé si neuvědomují věci takové, jaké jsou, když se s nimi potkávají; *ani když se o nich
poučí, nerozpoznávají je*; ale sami pro sebe se domnívají.

- B 40⁴⁸:

πολυμαθίη νόον οὐ διδάσκει.

Mnohoučenost rozumu nenaučí.

- B 55⁴⁹:

ὅσων ὄψις ἀκοή μάθησις [τουτέστι τὰ ὄργανα,] ταῦτα, [φησιν,] ἐγὼ προτιμέω, [οὐ
τὰ ἀφανῆ προτιμήσας.]

Čeho se týká *vidění, slyšení, učení*, [to jest smysly,] to, [říká,] já nadevše ctím, [a nikoliv to,
co je nezjevné.]

⁴⁶ Bernabé (Tsants.): τῆι δ' ἀδελφῆ[ι

⁴⁷ Upozornil Sider in: *Studies on the Derveni Papyrus*, 1997, str. 133.

⁴⁸ *Ibid.*

⁴⁹ *Ibid.*

Papyrus Derveni XXII, 4-6 (parafráze Hérakleita)

Když mají navrch, říkají, co se každému z nich
 5 uzdá, právně to, co zrovna chtějí,
 nikdy totéž, (a to) kvůli nenasytlosti, jindy kvůli neznalosti.

κρατιστεύοντες λέγουσι ὅ τι ἂν αὐτῶν ἐκάστωι
 5 ἐπὶ θυμὸν ἔλθῃ, ἅπερ ἂν θέλοντες τυγχάνωσι,
 οὐδαμὰ ταυτά, ὑπὸ πλεονεξίας, τὰ δὲ καὶ ὑπ' ἀμαθίας.

Paralely:**5**

Hérakleitos, B 110:

Ἄνθρωποισι γίνεσθαι ὁκόσα θέλουσιν, οὐκ ἄμεινον.

Není lepší, když se lidem stává, *cokoliv chtějí*.**6**

Hérakleitos, B 29.3:

οἱ δὲ πολλοὶ κεκόρηνται ὅκωσπερ κτήνεα.

Mnozí jsou však nasyceni jako dobytek.

(Pejorativní význam plurálu je pěkným společným znakem Hérakleita a Papyru Derveni.)